

Bakom varje siffra döljer sig en teologisk fråga

I denna artikel beskriver Jonas Bromander hur Svenska kyrkans statistik växt fram, hur anställda och förtroendevalda i församlingar kan få tillgång till statistik och vilken statistik de kan få tillgång till samt hur statistiken kan användas i församlingsarbetet. Bromander lyfter också fram sambanden mellan teologi och statistik.

Svenska kyrkan har samlat in sammanhållen statistik gällande församlingarnas verksamhet sedan 1970. Det ger oss tidsserier över församlingarnas liv som sträcker sig mer än 50 år bakåt i tiden. Initialt var det biskoparna som efterfrågade statistiken. Samhällsförändringarna under slutet av 1960-talet hade fått dem att önska mer faktabaserad kunskap till sina ämbetsberättelser (Gustafsson 1995).

Varför kyrklig statistik?

Ambitionen var dock inte ny. Det framgår av Diakonistyrelsens berättelse till Kyrkomötet 1951, samma år som religionsfrihetslagen infördes i Sverige.

Det torde vara av väsentlig betydelse att, vår kyrka i likhet med flera kyrkor på kontinenten genom att använda sig av vissa sociologiska metoder kan bygga sin evangelisation på grundval av reella kunskaper om det faktiska läget.

De sociologiska metoder som refereras utgår från en av Ingmar Stoltz genomförd "Gallup" som presenterades 1949 i *Folkets röst om kristendom och kyrka*.

Internationellt är dock begreppet kyrklig statistik betydligt äldre än så. Det går tillbaka till 1810 då Friedrich Schleiermacher systematiserade de olika teologiska vetenskaperna. Till Schleiermachers hållning anslöt sig sedan Pehr Eklund, som blev såväl professor i dogmatik och moralteologi som domprost i Lund innan han dog 1911. Han skrev om teologin utifrån "trenne stadier, det empiriska, det kritiska och det spekulativa":

En inledande hufvuddel, som redogör för det kyrkliga livsinnehållet i dess omedelbart gifna bestånd, i dess status quo, sådant det återspeglas af det kyrkliga själfmedvetandet. Denna del är empirisk, statistik. (Eklund 1885 s105)

Det som är intressant med denna korta tillbakablick är att Svenska kyrkans statistik, och den tradition den vilar på, alltid har varit knuten till teologin i syfte att utveckla och förstå det kyrkliga livet som sådant. Kyrkostatistiken kan i sig själv således vara teologisk och är dessutom ett värdefullt hjälpmedel att i varje ny tid bidra till vad det innebär att vara kyrka.

I dag lever vi i det mätbara tidsålder. Pulslockor, arbetstidsregistrering, Big Data och New Public Management genomsyrar de flesta människors liv. Detta är i hög grad en utveckling som bygger på digitalisering och tekniska landvinningar. Kyrkans statistik kan sägas vara den del av de teologiska vetenskaperna som påverkats allra mest av denna utveckling. Det gäller såväl datainsamling som bearbetning, analys och visualisering. När undertecknad för drygt 25 år sedan inledde sitt kyrkostatistiska arbete skickades pappersenkäter fortfarande ut till församlingarna, vilka sedan digitaliserades. Därefter presenterades resultatet i form av sifferlistor som samlades i pärmar, listor som vid efterfrågan skickades till stift och församlingar.

Nästa steg i utvecklingen var ett helt digitalt system som lanserades 2000–2001. Församlingarna kunde nu mata in sina årsvisa siffror som auto-

matiskt hamnade i Svenska kyrkans statistikdatabas, där uppgifterna var sökbara och möjliga att aggregera enligt olika indelningar. Från och med 2022 är vi inne i nästa generation av Svenska kyrkans statistikhantering.

När verksamhetsstatistiken initierades på 60- och 70-talet var det en isolerad och statisk storhet. Nu samlas mycket statistisk information, på samma ställe, nämligen i VisA (Visualiserings- och analysplattformen).

Innehållet i VisA

Låt oss nu titta på den statistik som erbjuds i Svenska kyrkans visualiserings- och analysplattform, VisA. Varje rubrik nedan representerar en rapport som i sin tur innehåller flera underrubriker som du kan navigera utifrån för att lättare hitta det som är relevant för dig.

Ekonomisk redogörelse: Här återfinns alla ekonomiska enheters (pastorat/församlingar med egen ekonomi) bokslutsuppgifter. Uppgifterna samlas in via enkät av Statistiska centralbyrån och redovisas sedan i VisA.

Spendanalys: Här redovisas alla de leverantörsfakturer som Svenska kyrkans ekonomiska enheter registrerar via sina ekonomisystem. Uppgifterna erhålls från pastoratens olika ekonomisystem.

Hållbarhet: Här kan du utläsa om varje ekonomisk enhets klimatavtryck. Uppgifterna samlas in från olika källor, bland andra från Statistiska centralbyrån.

Löpande insamling: Här redovisas löpande den verksamhetsstatistik som församlingarna kontinuerligt

registrerar. Numera (sedan 2021) registrerar församlingarna sin verksamhetsstatistik direkt i lokalboknings-systemen. Uppgifterna landar sedan i VisA. Det gör att du kan följa verksamhetens växlingar över året.

Verksamhet: Denna del innehåller årsvisa sammanställningar av verksamhetsstatistik (Löpande insamling), Kboks-uppgifter och material från befolkningsregistret.

Standarduttaget: Inom denna del kan du följa hur Svenska kyrkans indelningar förändrats sedan 2014.

Varje uppgift i rapporterna går att följa bakåt i tiden (som längst från och med 1995) och är även möjlig att aggregera till såväl församlings- pastorats-, stift- som riksnivå. Systemet är både innehållsrikt och väldigt dynamiskt. Sannolikt behöver ingen av läsarna till denna artikel all den statistik som finns samlad i VisA, men lika sannolikt behöver alla något. Det är helt enkelt själva poängen med att samla allt på ett ställe. Då behöver ingen leta särskilt länge för att finna det som sökes.

Hur kan församlingen använda statistiken?

Genom att samla all statistik på samma ställe blir det även enkelt att kombinera de olika områdena med varandra. Exempel på detta är att du lätt kan se hur mycket koldioxid pastoratet släpper ut genom bilresor. Den informationen kan bli än mer användbar om du kombinerar den med antalet kyrkotillhöriga eller med antalet gudstjänster i pastoratet etc. Är det klimatavtryck vi gör relevant mot bakgrund av den utväxling vi får i andra sammanhang? Du kan också få fram hur stor kostnad ni har per konfirmand, vilket sannolikt är värdefullt i planeringen av konfirmandverksamheten.

Kombinationsmöjligheterna är numera oändliga, så ett tips är att ändå hålla analysen så enkel som möjligt. Fördelarna till trots är det lätt hänt att den ivriga drunknar i alla siffror. Därför är analysplattformen uppbyggd på ett sådant sätt att förinställda diagram och tabeller ska vara tillräck-

liga för de flesta sammanhang. Det enda du behöver göra är att filtrera data så att du får uppgifter på rätt enhet (en specifik församling, kontrakt eller stift etcetera) och rätt tidsperiod.

Ambitionen med systemet har inte minst varit att bli mer nyanserad, med mindre arbetsinsats, snabbare leverans och högre kvalitet. Dessutom är syftet att förtroendevalda och anställda med några få knapptryckningar ska hitta just de uppgifter som behövs. Således har vi gått från en tid då bearbetning och analys var hänvisat till ett fåtal individer till en där egentligen alla med intresse för Svenska kyrkan kan plocka ut relevanta uppgifter.

Anställda med såväl församlingsvårdande som administrativa yrken lägger stor ansträngning på att samla in och registrera uppgifter som ska bli till användbar statistik. Det arbetet är av särskilt stor vikt för att de slutsatser som dras av det totala innehållet ska bli så tillförlitligt som möjligt. Detta arbete gör det möjligt för oss att rita en kartbild som hela Svenska kyrkan kan navigera utifrån. Den enskilda församlingen är viktig då vi vill se helheten, men helheten är minst lika viktigt då den enskilda församlingen ska förstå sitt sammanhang.

Att vara kyrka med hjälp av statistik

Att vara kyrka innebär att verka i den samhällskontext som är för handen. I grunden handlar det om att sprida

evangeliet om Jesus Kristus. För Svenska kyrkans del ska man även ansvara för begravningsverksamhet och ta hand om ett allmänt kulturarv. Således rör det sig om en spännvidd mellan det enskilda mötet och förhandlingar om miljardbelopp med regeringsmakten. Inget är viktigare

än det andra, men allt kräver kunskap baserad på fakta.

Självklart kan såväl förtroendevalda som anställda inom Svenska kyrkan intuitivt ha en ganska bra bild av vad som sker lokalt. Så gör vi ofta i livet. Genom några enstaka (i bästa fall) erfarenheter bildar vi oss ganska enkelt en uppfattning om hur verkligheten är beskaffad. En googling bort och vi har all kunskap vi behöver om såväl sjukvårdskris som gängkriminalitet. Men är den kunskapen tillräcklig för att använda som beslutsunderlag för att utveckla sjukvård eller minska gängkriminaliteten? Knappast. Verkligheten är mer komplex än så och ska beslut och planering leda rätt måste hela bilden presenteras. Det är så att säga först när man har ritat ut hela kartbilden som det går att välja väg framöver.

Precis som biskoparna konstaterade på 60-talet behöver vi även i dag faktabaserad kunskap för att på bästa sätt möta de utmaningar kyrkan och samhället står inför. Å ena sidan befinner vi oss i en tid där allt färre människor sluter upp kring kyrkans verksamheter och tro. I många församlingar börjar dessutom kostnaderna bli särskilt känbara. Vi kan också konstatera att konfirmandtalen på flera ställen nu börjar vända uppåt och att vi nått ett trendbrott gällande de tidigare så höga utträdestalen. Färre människor väljer i dag att lämna Svenska kyrkan i förhållande till hur det var på 2010-talet. Bilden är komplex och långt ifrån entydig. Å den andra sidan genomgår

”Att vara kyrka innebär att verka i den samhällskontext som är för handen.”

hela samhället förändringar som en kyrka inte kan bortse ifrån. Ökad polarisering med fler människor som lever i fattigdom, sjunkande skolresultat och ökad gängkriminalitet utgör bara några exempel. Därtill kan nämnas klimatförändringar och krig i vår nära omvärld.

Statistiken hjälper oss att se detta och även att agera. Det är en ny terräng för oss som kyrka att navigera i, men det är inte första gången kyrkan står inför nya förutsättningar. Teologen Jan Eckerdal menar att en av de viktigaste urfrågorna för kristen efterföljelse är: Vad gör vi nu? (Eckerdal 2017). Det var frågan lärjungarna sannolikt ställde vid foten av Jesu kors. Samma fråga fick man anledning att upprepa vid uppståndelsen och senare vid himmelfärden. På det viset har det fortsatt; kristna är och har varit förföljda, kyrkan har under tider varit lierad med makten och Svenska kyrkan har separerat från staten. Frågan har alltid varit densamma: Vad gör vi nu?

Om vi som kyrka inte står i relation till den värld i vilken vi verkar, tappar den sin relevans. Därför är frågan "Vad gör vi nu?" central. Statistiken kan många gånger hjälpa oss att både förklara hur vi hamnade här och ge mod till förändring, till en ny riktning.

Exempel på statistikanvändning

Låt oss betrakta några exempel där statistiken hjälper oss att vara kyrka. Att studera Svenska kyrkans medlemsflöden är ur flera perspektiv viktigt och intressant, både på övergripande (nationell) som lokal nivå. Först och främst utgör medlemskåren den grundläggande faktorn för organisationens demokratiska struktur. Endast medlemmar ges möjlighet att rösta i kyrkovalen och endast medlemmar är valbara i desamma. För det andra utgör medlemskåren (främst den yrkesverksamma) grunden för merparten av organisationens ekonomiska intäkter. För det tredje utgör medlemsutvecklingen ett tecken på hur väl Svenska kyrkans teologiska bas är förankrad i befolkningen som helhet. Sedan 1996 är dopet medlemsgrundande, dopet som är en av kyrkans viktigaste och mest centrala uppgifter. Även antalet kyrkotillhöriga 15-åringar är teologiskt intressant, då de utgör basen för vilka som väljer att konfirmeras. Kyrkomedlemskapet blir således en indikator för demokrati, ekonomi och teologi.

Eftersom medlemskårens åldersfördelning varierar kraftigt mellan olika församlingar finns det anledning att studera hur det ser ut hos dig - inte främst för att ta reda på dagsläget - utan för att förstå och planera för framtiden. Orsakerna till hur medlemskårens storlek och åldersfördelning har förändrats varierar också kraftigt mellan församlingarna. Ibland handlar en ökning om hög nyinflyttning av medlemmar, medan minskningen kan bero på hög dödlighet. Om du har koll på dessa förhållanden, vilket du lätt får genom analysplattformen VisA, har du möjlighet att förbereda dig på församlingens framtida utmaningar.

Ett annat exempel handlar om klimatförändringar och på vilket sätt Svenska kyrkans enheter ska minska sitt klimatavtryck. Svenska kyrkan har genom kyrkomötesbeslut 2019 om färdplan för klimatet beslutat att Svenska kyrkan ska vara klimatneutral år 2030. Det är en omfattande förändring, som ska ske på kort tid. I grunden bygger beslutet på teologiska argument om på vilket sätt vi ska värna Guds skapelse. För att bli klimatneutral krävs att man känner till dagens klimatavtryck, ser vilka områden som ger störst klimatnytta att förändra och lägga ut en rimlig strategi för förändring. Självklart är en förändring av det här slaget knuten till församlingens ekonomi. Därför blir klimatstatistiken du finner i VisA särskilt intressant då du studerar den i ljuset av enhetens ekonomiska situation.

Ytterligare ett exempel är att statistiken hjälper oss att förstå hur väl Svenska kyrkan återhämtar sig efter pandemin. Att man under 2020 och 2021 var tvungen att dra ner på mycket av verksamhet på grund av restriktioner. Bland annat gick gudstjänst-

deltagande, dop- och vigselantal ner. Men även utgifterna minskade, vilket gav större ekonomiska marginaler. Men hur gick det därefter? Att det varierar mellan olika församlingar är det mest korrekta svaret. Men på totalen har man ännu inte återhämtat sig gällande gudstjänstdeltagande eller antal ideella medarbetare. Vill vi landa på en nivå i paritet med 2019 (dvs året innan pandemin bröt ut) måste anställda och förtroendevalda i församlingarna göra på ett nytt sätt. Hur svarar inte statistiken på. Men den indikerar att återhämtningen inte går av sig själv.

Det finns mycket att lära av den statistik som samlas i VisA, oavsett om ditt uppdrag är som förtroendevald eller anställd och oavsett vilka utmaningar du och din församling står i för tillfället. Sannolikt bör du alltså göra ett besök i VisA innan nästa kyrkostyrelsemöte, personalsamling eller planeringsdag. Det är lätt att hitta dit och lätt att hitta det du söker. Lycka till!

JONAS BROMANDER

Docent i religionssociologi,
utredare vid Svenska kyrkans enhet
för forskning och analys.

Referenser

Eckerdal, Jan (2017) *Kyrka i mission. Att gestalta kristen tro i en efterkristen tid*. Stockholm:Verbum.

Eklund, Pher. (1885) *Den teologiska vetenskapen. Dess förhållande till filosofien och öfriga vetenskaper. Dess egna inre förgreningar. Dess historiska utveckling*. Stockholm:Norstedts

Gustafsson, Göran (1995) "Den kyrkliga statistiken fram till 1970" i: Straarup, Jørgen (red) *Perspektiv på kyrkans statistik 1994*. (Tro & Tanke 1995:6.), s 23-60

Stoltz, Ingmar (1949) *Folkets röst om kristendom och kyrka: en gallupkommentar*, Stockholm:Svenska kyrkans diakonistyrelse

Du som är ansluten till Kyrknätet och har en e-postadress som slutar med ...@svenskakyrkan.se har automatiskt tillgång till VisA. Första gången du ska använda VisA skriver du in "powerbi.com" i din webbläsare. Navigera dig fram till "appar" och sedan "hämta appar". Välj VisA och du är igång. Nästa gång du går in i PowerBi finns redan appen installerad och det är bara att söka efter relevant statistik.